

Teologická kritika alternatívnej medicíny

Sociálny kontext problému

V postojoch k novému sa stretávame s xenofóbiou z nevedomosti či predsudkov, napr. vo vzťahu k iným náboženstvám, etnikám, kultúram, čo často platí aj pre postoj k alternatívnej medicíne¹. Keďže však priamo zasahuje do kvality života človeka, ľudia sa na ňu orientujú zvlášť vtedy, keď nemali pozitívnu skúsenosť s konvenčnou, evidence-based medicínou². Chronicky chorí ju berú ako poslednú šancu ignorujúc komplikácie. Kým EBM podlieha sebakorekcii v pokusoch, overovaní teórií, čím predlžuje ľudský vek a lieči choroby, ktoré mali status nevyliciteľných; alternatívne metódy sú bežne formulované tak, že vychádzajú z definitívnych pozícií, ktoré už nemožno zdokonaľovať. Niektoré druhy AM majú nielen materiálny, ale aj duchovný rozmer, ktorý je predmetom teologickej kritiky. Materiálny aspekt je predmetom konfrontácie s EBM.

Definícia AM

AM je diskutabilné označenie liečebných metód, ktoré nie sú zahrnuté do EBM³, keďže často fungujú na vedecky neakceptovateľných mechanizmoch a nie sú v súlade s biomedicínskymi zásadami. Toto označenie má kultúrny aspekt, kontext⁴ a uhol pohľadu toho, kto definíciu formuluje. Okrem slovného spojenia AM sa nesprávne synonymicky uvádza: *okrajová, nekonvenčná, prírodná, komplementárna (CAM) a integrálna medicína*.⁵ Dve posledné uvedené možnosti sú už inou kategóriou, lebo tam ide o racionálny dialóg medzi AM a EBM. Larry Blaser⁶ prezentuje tri kritériá označenia alternatívnej praxe: nevyučuje sa podľa štandardných študijných plánov a programov pre medikov; nemá dostatočné vedecké dôkazy toho, že je liečba bezpečná a efektívna pri konkrétnej chorobe; poisťovne väčšinou nehradí náklady pacienta na ňu. Niektoré druhy AM sú nutne spojené s osobou liečiteľa či lekára a jeho praxou, kým iné sú v celku alebo parciálne možné aj formou samoliečby. Klasifikácia metód AM sa dá urobiť na základe rôznych kritérií: ich dejín, miery dosiahnutej profesionality, či vyžadujú prítomnosť dotyku, podľa typu problémov organizmu, etc. Uvádzame aj rozdelenie na tri skupiny podľa vzťahu k štátnym zákonom: metódy regulované zákonom; tie, ktoré sú v procese šetrenia; a metódy, ktoré sú predmetom kriminálneho stíhania za podvod a ublíženie na zdraví. *Sprivodca alternatívnou medicínou* člení AM do týchto skupín a podskupín: fyzikálne terapie⁷ –

¹ Budeme používať skratku AM.

² Budeme používať skratku EBM. Uznávané postupy sú uvedené v zásadách Evidence Based Medicine, ktoré sú zhrnuté do 5 krokov: a) kladenie klinicky cielených otázok, b) nachádzanie dôkazu pomocou systematických pokusov, c) kritické zhodnotenie testovaním validity, klinickej relevantnosti a aplikovateľnosti, d) rozhodnutie: aplikácia výsledkov, e) vyhodnotenie účinku: revízia evidence-based rozhodnutí. Bližšie pozri: „What is EBM?“ [online]. *Centre for evidence based medicine*. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z URL: <http://www.cebm.net/?o=1014>.

³ Alebo ortodoxnej medicíny (OM).

⁴ Bližšie pozri: Daniel P. Eskinazi, „Factors That Shape Alternative Medicine“, *Journal of the American Medical Association*, November 11, Vol. 280 (1998), No. 18, s. 1621 - 23.

⁵ Bližšie pozri: Monika, Zaviš, „Alternatívna medicína a odpoveď kresťana“, publikované v: *Chokma*. Zborník pri príležitosti 60. narodenín prof. ThDr. Juraja Bándyho. Sidonia Horňanová a Dávid Benka (eds.). Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2010, s. 161 – 171.

⁶ Larry Blaser, „Alternative Medicine“, publikované v *The Gale Encyclopedia of Science 2*. Volume 1. Larry Blaser (ed.). Detroit: Galegroup, 2001, s. 137.

⁷ Toto označenie sa nepovažuje za najvhodnejšie preto, že v AM je prioritou holistický prístup k človeku: „...dnes by už nikoho nemalo prekvapiť, ak sa pri liečení akupunktúrou odporučí aj kurz meditácie, alebo ak homeopat pri stanovení diagnózy použije rádioniku“. Bližšie pozri: Brian Inglis a Ruth West, *Sprivodca alternatívnou medicínou*. Bratislava: Príroda, 1992, s. 18.

prírodná liečba, rastlinná medicína, pohybové a senzorické terapie; psychologické terapie – psychoterapie, behaviorizmus, transpersonálna psychológia; paranormálne terapie – exorcizmus, charizmatické uzdravovanie, terapeutický dotyk; paranormálna diagnostika – iridológia, biorytmy, astrológia.

Vzťah AM a EBM

Na Hippokrata⁸, ako kľúčovú postavu vierohodnosti, sa odvolávajú obe: EBM v zmysle oslobodenia vedy o tele od mytológie a jej racionalizácie⁹, AM v zmysle aplikácie jeho učenia o rovnováhe humorov¹⁰. AM zvykne odvodzovať autenticitu liečiv z *De materia medica* od Dioskorida Pedania¹¹, z ktorých však boli, podľa EBM, iba 20% skutočne účinné. *Historie medicíny*¹² informuje o obnovení záujmu o „prírodnú medicínu“ v 19. storočí.¹³ Primát AM spočíva v umení komunikácie lekára s pacientom, čo je rozhodujúcim momentom získania dôvery chorého. V roku 1983 ustanovila *British Medical Association* vedeckú komisiu, ktorá mala preskúmať „prípustnosť a vhodnosť metód, odhadnúť hodnotu alternatívnych terapií, používaných samostatne alebo ako doplnok k iným terapiám.“¹⁴ Komisia zistila, že alternatívni lekári majú na pacienta viac času a sú pripravenější vypočuť si ho; pacienti, ktorí sa zapojili do alternatívneho systému mali pocit, že sú lekári súcitnejší, zainteresovanejší, a že zabezpečovali starostlivosť o celú osobu, neredukovali svoju prácu výlučne na vyrovnanie sa s chorobou; pacientom sa páčil dotyk, ako sprostredkovateľ uzdravenia (akupresúra, masáž), a nie chladná technika, ktorá je v EBM bariérou medzi lekárom a pacientom; pacienti cítili bezpečie a podporu pri kladení rúk na postihnuté miesto, ako aj pri iných magických praktikách. Páčili sa im neznáme slová, hodnoty, ktoré sú súčasťou paranormálneho prístupu, a pocit, že sú napojení na intenzívnu, neznámu uzdravujúcu silu. Komisia vytkla EBM, že zlyhala v komunikácii lekára a pacienta, i v nedostatočnosti času, ktorý je pacientom vyhradený. Tiež uviedla, že nie je všetko, čo sa pacientom páči, je aj osožné. Uvádza nedostatočnosť vzdelania a praxe aplikovateľov AM, úplnú absenciu etických noriem, ktoré sú pre konvenčných lekárov záväzné, prevahu intuitívneho úsudku nad racionálnym, pochybné diagnostické techniky.

⁸ Bližšie pozri: Monika Zaviš, *Staroveký svet zdravia a choroby. Uzdravenie v dejinách náboženstiev a medicíny*. Univerzita Komenského v Bratislave: Bratislava, 2012, s. 65 – 66.

⁹ Bližšie pozri: Asbjørn O. Faleide – Lilleba B. Lian – Eyolf K. Faleide, *Vliv psychiky na zdraví. Soudobá psychosomatika*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012, s. 18.

¹⁰ Telesných štiav. Sú to žlč (cholé), čierna žlč (melancholé), krv (sanguis) a hlien (phlegma).

¹¹ Bližšie pozri: Monika Zaviš, *Staroveký svet zdravia a choroby. Uzdravenie v dejinách náboženstiev a medicíny*. Univerzita Komenského v Bratislave: Bratislava, 2012, s. 97 – 103.

¹² Nancy Duinová a Jenny Sutcliffová, *Historie medicíny od pravěku do roku 2020*. Praha: Nakladatelství Slovart, 1997, s. 82-83.

¹³ Ľudia nedôverovali lekárom preto, že teoretizovali, ale v praxi dosahovali nepatrné výsledky; ich služby boli drahé a predpisovali veľa liekov, ktoré si ľudia museli zaplatiť; chudobní sa stali pokusnými králikmi pre lekára, ktorý skúšal nový liek. Chorí si aj sami ordinovali lieky a kupovali ich od hocikoho, kto potvrdil ich efektívnosť. Konkrétne prípady: V roku 1813 patentoval Samuel Thompson svoj liek pripravovaný z rastliny *Lobelia inflata* tak, že rozdrvil jej semená, a výsledkom bolo silné potenie a zvracanie u pacienta, ktoré sa však vysvetľovali ako dobré znamenia vypudenia choroby. Rastlina má typické fialové kvety pripomínajúce fialku. EBM a AM využívajú jej listy a semená v malých dávkach, pretože je inak ich účinok toxický. Terapia je zameraná na respiračné choroby. Nejakú dobu sa miesto nikotínu predávali cigarety s lobelínom, látkou z tejto rastliny, pretože vedci boli presvedčení, že redukuje fajčenie. V roku 1993 americká FDA – U. S. Food and Drug Administration zakázala ďalšiu výrobu cigariet s lobelínom, pretože sa nedokázala jeho účinnosť. Lieky obsahujúce túto rastlinu majú niekoľko silných vedľajších účinkov, a preto sa jej použitie volí formou kombinácie s inou rastlinou, alebo v homeopatii formou infinitezimálnych riedení. Ďalším príkladom je Lydia Estes Pinkhamová, ktorá sa vďaka svojmu „všeliaku“ stala asi prvou americkou milionárkou. Volali ju *spasiteľkou ľudského pokolenia*. Predpokladá sa, že tento titul získala najmä kvôli vysokej koncentrácii alkoholu v prípravku, ktorý spôsobil, že ľudia už bolesť necítili, lebo sa opili.

¹⁴ William F. Williams, „Pseudoscience“, publikované v *Encyclopedia of Pseudoscience*. William F. Williams (ed.). Chicago-London: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000, s. 8.

Celostný prístup k človekovi nie je exkluzivitou AM; aplikujú ju totiž aj psychosomatická¹⁵ a behaviorálna medicína. Prvá zisťuje etiológiu choroby a druhá skúma správanie, ktoré je prevenciou rôznych chorôb. Obe sú však podriadené princípom EBM.

Prípad: homeopatia

Christian Friedrich Samuel Hahnemann bol polyglota a lekár, ktorý sa v opozícii k praxi svojej doby snažil nájsť najjednoduchší, najúčinnjší a bezbolestný spôsob liečby. Hahnemann dostal podnet na vytvorenie novej teórie liečenia z medicínskej knihy škótskeho lekára Williama Cullena, na ktorej nemeckom preklade pracoval. *Prednášky z Materiae medicae* prekladal v roku 1790 a ich obsah ho priviedol k formulácii prvej a najdôležitejšej zásady homeopatickej liečby: *Similia similibus curentur*¹⁶. Princíp podobnosti bol v dejinách medicíny pred Hahnemannom známy, ale on ho dôsledne rozpracoval. Publikoval ho v roku 1796 a o štyri roky neskôr k nemu pridal ďalší princíp, tzv. *Princíp infínitezimálnych množstiev*¹⁷. Hahnemann pristúpil k experimentálnej farmakológii, ktorú predovšetkým skúšal sám na sebe. Skúšal účinky chinínovnikovej kôry a zistil na svojom organizme symptómy malárie. Na základe tohto tvrdil, že ak chinín vyvoláva u zdravého človeka príznaky malárie, v správnych dávkach môže táto látka chorobu vyliečiť. Z experimentu s chinínom prišiel k záveru, že sú „chorobné príznaky iba prejavom boja organizmu proti chorobe.“¹⁸ Neskôršie rozšíril svoje experimenty na rodinných príslušníkov a priateľov. Jeho hlavným dielom je *Organon racionálneho liečenia*¹⁹ z roku 1810, kde systematicky prezentuje svoj systém, ktorý nazval *Homeopatia*²⁰. Jasne formuluje náuku o vzťahu tela a životnej energie, kritizuje starú fyziku, vymenúva a vysvetľuje zásady prístupu k pacientovi, odmieta redukciu choroby na úsudok podľa viditeľných symptómov. Hlavný podiel na vzniku *Organonu* majú rôzne kazuistiky, ktoré si autor postupne zapisoval a triedil. Po analýze týchto prípadov začal formulovať určité predpisy liekov, ktoré už boli založené na jeho princípe podobnosti. Pôvodné znenie *Organonu* oplývalo vyjadreniami a slovnými spojeniami, ktoré skôr pripomínajú duchovnú literatúru. Neskôršie preklady sa však približujú formuláciám typickým pre lekárske spisy EBM.

Problémy v diskusii homeopatie a EBM²¹ spočívajú predovšetkým v definícii a aplikácii holistického prístupu k pacientovi; v jej učení o vitálnej energii, ktorá nie je stotožniteľná s biochemickými

---

¹⁵ K stručnému prehľadu dejín psychosomatického myslenia bližšie pozri: Stanislav Komárek, *Spasení těla. Moc, nemoc a psychosomatika*, Praha: Mladá fronta, a. s., 2005, s. 18 – 33.

¹⁶ Choroba sa má liečiť (alebo: nech je liečená, použitý je konjunktív) tými liekmi, ktoré produkujú v zdravom organizme symptómy jej podobné. To znamenalo, že sa určitá choroba môže liečiť malými dávkami tej látky, ktorá vo väčších koncentráciách chorobu zapríčinila. Bližšie pozri: Ján Junas a Mária Bokesová-Uherová, *Dejiny medicíny a zdravotníctva*. Martin: Osveta, 1985, s. 147.

¹⁷ Aplikácia tohto princípu spočíva v príprave prostriedkov, ktoré obsahujú minimálne množstvo aktívnej liečivej látky. Jej pôsobenie sa podľa Hahnemanna umocňuje prostredníctvom potenciácie a dynamizácie, t. j. presne stanoveným riedením a pretrepávaním, udieraním skúmavky s roztokom o pevnú podložku.

¹⁸ Nancy Duinová a Jenny Sutcliffová, *Historie medicíny od pravěku do roku 2020*. Praha: Nakladatelství Slovart, 1997, s. 83.

¹⁹ *Organon der rationellen Heilkunst*. Druhé vydanie *Organonu* vyšlo o deväť rokov neskôr, v roku 1819.

²⁰ Bližšie pozri: *Encyclopedia of Pseudoscience*. Ed. Williams, Dr. William F. Chicago-London: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000, s. 147. Názov metódy bol známy už v roku 1907.

²¹ Bližšie pozri: Monika Zaviš R., „Niektoré problémy v diskusii homeopatie s vedou a vierou“, publikované v: *Alternatívne liečebné metódy s presahmi do náboženstiev*. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie usporiadanej Ústavom pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave v dňoch 18. – 19. septembra 2006. Miroslav Lojda (ed.). Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2006, s. 34 – 52.

a fyzikálnymi procesmi v organizme, ale je životným princípom celého organizmu a vesmíru; snád najdiskutovanejšou témou je placebo efekt, ktorý EBM vytýka homeopatii z dôvodu neexistencie ani jednej molekuly liečivej látky v jej prípravkoch. Vysoká potencia²² spôsobuje, že je Avogadrovo číslo²³ prekonané a preto nie je detekovateľná ani molekula účinnej látky. To znamená, že je kvantitatívne účinnosť homeopatií nedokázateľná. Homeopati namietajú, že pre nich nie sú kvantitatívne metódy relevantné, pretože vychádzajú z princípov alopatie²⁴, ktorá je opakom homeopatie. Podľa homeopatov by sa malo hodnotiť kvalitatívnymi metódami, čo je pre exaktnú vedu neprijateľné.

Stručné zmienky o súvislosti homeopatie s niektorým náboženským učením nájdeme v súčasných polemikách či štúdiách konvenčnej medicíny. Z okrajových poznámok autorov z oblasti exaktných vied zisťujeme, že má homeopatia dočinenia so: starovekými a stredovekými praktikami a prípravkami, Paracelsovým učením, alchýmiou, gnostickými a ezoterickými východiskami, primitívnymi náboženstvami, hinduizmom, konfucianizmom, okultizmom, antropozofiou, hnutím *Kresťanská veda* a ďalšími duchovnými prúdmi, čo rozhodujúcim spôsobom determinuje formuláciu teologických postojov k homeopatii. Nie menej podstatnou skutočnosťou pre teologickú kritiku homeopatie je aj sama osobnosť Hahnemanna. Jeden z jeho bibliografov napísal o ňom, že neznášal Ježiša preto, „že utrácal čas na verejnosť a hriešnikov, hovoriac im o kráľovstve Božom miesto toho, aby viedol osvietených k mystickej múdrosti.“²⁵ Ježiša považoval za smutného človeka, ktorý vzal na seba tmu sveta, a ktorý bol urážkou éterickej múdrosti²⁶. Keďže obdivoval náboženstvá Východu a zvlášť učenie Konfucia, pojmy z týchto panteistických kontextov prevzal do svojej novej, vznikajúcej náuky. Sú to najmä nasledovné pojmy a slovné spojenia: *vitálna energia, harmónia s univerzom, éterické telo*. Tvoria základnú štruktúru jeho homeopatických diel. Religionisticky videné duchovné pozadie homeopatie²⁷ však na základe nezaujatého štúdia *Organonu*, homeopatických spisov a životopisov Hahnemanna dominantne tvoria: slobodomurárstvo, Mesmerovo²⁸ učenie o animálnom magnetizme a učenie Emanuela Swedenborga.

Názory na aplikáciu homeopatickej liečby sa líšia. Uvádzame dva extrémne príklady. Prvým je ten, že aj anglická kráľovská rodina na čele s Alžbetou II. podporovala homeopatiu, a Dr. Margery G. Blackieová, ktorá bola od roku 1965 dekanou *Kráľovskej londýnskej homeopatickej fakulty*, sa stala v roku 1969 jej osobnou lekárkou. Tri generácie kráľovskej rodiny poskytujú homeopatii veľkú podporu. Na druhej strane je tu postoj, ktorý zdieľa veľká väčšina lekárov, a stručne ho vyjadruje psychosomatik Růžička: „Moderné liečiteľstvo, homeopatia, predstavuje už priemyslovú a komerčnú disciplínu, ktorá profituje pravdepodobne z absencie citlivého a chápaného porozumenia pre ľudskú iracionalitu a jej dôležitej hodnoty a významu v našom živote.“²⁹ Napriek tejto ambivalentnej skutočnosti sa homeopatia teší záujmu aj zo strany niektorých lekárov z kruhu EBM, ktorí buď odporúčajú

²² riedenie

²³ $N_A = 6,022\ 141\ 79 \times 10^{23} \text{ mol}^{-1} \pm 0,000\ 000\ 30 \times 10^{23}$.

²⁴ Liečenie liekmi s účinkom opačného účinku, čiže pôsobiacim proti chorobe. Pojem alopatie uviedol a používal Samuel Hahnemann, ako opak jeho liečebnej metódy, homeopatie, v ktorej sa lieči na princípe podobnosti, napr. keď uštipne včela, najlepšie by bolo priniesť jej žihadlo, aby sa liek vyrobil z toxínu, ktorý obsahuje.

²⁵ B. D. Dick, „Homeopathy.“ [online]. *Homeopathy*. [cit. 2005-01-02]. Dostupné z URL: <http://www.met.org.za/htm/ENGELS/homeopathy.htm>. Stránka je dnes už nedostupná.

²⁶ Bližšie pozri: Štěpán, Rucki, *Alternativní medicína – pomoc, nebo nebezpečí?* Praha: Návrat domů, 2000, s. 43.

²⁷ Bližšie pozri: Monika, Rajčan Zaviš, „Zamlčované duchovné pozadie homeopatie“, publikované v: *Ročenka ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2005*. Michaela Moravčíková a Eleonóra Valová (eds.). Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2006, s. 223-234.

²⁸ Bližšie pozri: Morton Hunt, *Dějiny psychologie*, Praha: Portál, 2000, s. 99 – 103.

²⁹ J. Růžička, „Šamanství, léčitelství, moderní medicína a psychoterapie. Psychosomatické hledisko.“ [online]. *Psychosom*. [cit. 2013-01-07]. Dostupné z URL: http://www.psychosom.cz/?page_id=1137.

pacientom homeopatiká, alebo priamo poskytujú homeopatickú liečbu najmä na súkromných klinikách. Niektoré EBM univerzity ponúkajú aj štúdium homeopatie formou nadstavby po obdržaní lekárskeho titulu, inde sa poskytujú školenia bez kritéria konkrétnej študijnej prerekvizity pre aspirantov.

Teologické kritériá vnímania metód AM, ktoré operujú s duchovnom

Kresťanská teológia učí, že Ježiš Kristus ľudí do sveta posielal, neuzatvára pred ním: „Neprosím, aby si ich vzal zo sveta, ale aby si ich zachoval od zlého... Ako si mňa poslal do sveta, aj ja som ich poslal do sveta.“³⁰ V jeho dobe to bol svet ako geografický a sociologický pojem; dnes je týmto svetom predovšetkým myšlienkový pluralizmus. V praxi niektorých druhov AM sa bežne kombinuje materiálny a duchovný aspekt. Označenie lieku ako úplne prírodného, bez vedľajších efektov, nie je spoľahlivé, pretože neobsahuje to, čo pod tým čitateľ bežne chápe. Podstata zloženia lieku, jeho príprava a účinok sú často interpretované pomocou náboženskej terminológie a obskúrnych mechanizmov. Účinnosť pri jeho užívaní môže liečiteľ, resp. reklamný agent podmieňovať úplnou zmenou duchovnej orientácie chorého. Faktom je, že sa duchovno vo vybraných liečebných metódach AM viaže na neinštitucionalizovanú, individualistickú a synkretistickú alternatívnu spiritualitu, ktorá nepočíta s pojmom a pôsobením Boha v kresťanskom ponímaní, pretože je zameraná na vlastné *ja* chorého. Toto *ja* sa má v procese liečby očistiť a rozvinúť svoj maximálny potenciál tak, aby sa človek priblížil ideálu dokonalosti.³¹ Nie je zriedkavé ani chaotické mixovanie biblickej náuky s panteizmom, dôvery v Boha a poverčivosti, postoja zdravého rozumu a okultizmu, ktoré pacient prijíma v presvedčení, že je jeho uzdravenie touto alternatívnou cestou Božou vôľou, a že liečiteľ je posol Boží. Liečiteľ pacienta ubezpečí, že sa bude za neho modliť, a že Boh sám dohliadne na uzdravenie za podpory predpísaných liekov na návrat rovnováhy životnej energie.

Pre kresťanov sú konkrétne druhy AM príťažlivé preto, že sa hlásajú celostnosť človeka. V súčasnosti, keď ľudská dôstojnosť stratila svoj imanentný rozmer a stala sa metafyzickým pojmom,³² každá pozornosť venovaná človekovi ako bytosti, ktorá má svoju hodnotu, nadobúda v očiach chorého veľké rozmery a je bez väčších problémov otvorený aj myšlienke členstva v elitnej skupine. Elitárstvo v zmysle zasvätenia do tajomstiev toho, čo je iným skryté, sa môže interpretovať ako realizácia Ježišových slov o tom, že kresťania nie sú zo sveta. Keď však teológia zohľadní boje prvotnej kresťanskej cirkvi na myšlienkovom poli s heretickými interpretáciami Písma, zisťuje, že ezoterika so svojimi princípmi analógie (miesto logiky) mnohých zviadla formou gnosticizmu. Dnes je toto presvedčenie, že „existuje tajné ezoterické učenie apoštolov, určené iba zasvätencom, o ktorom všeobecná cirkev nevie“³³, znova aktuálne. Radikálny rozdiel s Ježišovým učením spočíva v tom, že jeho nasledovníci dostali poverenie do sveta ísť, a nie sa pred ním uzavrieť v namyslenosti svojej vyvolenosti; hlásať lásku, odpustenie, a na týchto základoch položené celostné uzdravenie. Ježišovi nasledovníci by sa mali vyznačovať pokorou, sebakritikou a absolútnou závislosťou na Ním získanom vykúpení; zasvätení magických praktík sa vyznačujú presvedčením o vlastnení najvyššej múdrosti, dokonalosti a sebaspasiteľnosti.

---

³⁰ J 17, 15. 18.

³¹ Bližšie pozri: Christopher Partridge, „Co jsou nová náboženství, sekty a alternativní spiritualita?“, publikované v: *Encyklopedie nových náboženství. Nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. Christopher Partridge (ed.), Zdeněk Vojtíšek (ed. českého vydání). Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub, 2006. S. 16 – 20.

³² Monika, Zaviš – Rajčan, „Etický status postihnutých nemocou so zreteľom na biblické postoje“, publikované v *Vzťahy k odlišným spoločnostiam z hľadiska teologickej etiky*. Zborník grantového projektu VEGA číslo 1/007403. Juraj Bándy (ed.). Bratislava: Univerzita Komenského, Evanjelická bohoslovecká fakulta Bratislava, 2005. S. 62 – 86.

³³ Daniel, Pastirčák, „Verejné tajomstvá ezoteriky.“ [online]. *Rozmer*. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z URL: <http://www.sekty.sk/sk/articles/show/97>.

V prípade zdravia sú rozhodnutia pre kresťana náročné. Vie, že utrpenie býva prostriedkom oživenia viery, dôvery Bohu, a zároveň by chcel mať život bez utrpenia. Pozná biblické slová: „Lebo tak súdim, že utrpenia terajšej doby nie sú rovné sláve, ktorá sa má zjaviť na nás.“³⁴, ale ťažkosť spočíva v prepojení vnútorného súhlasu s týmito slovami a praktickými dôsledkami v konfrontácii s utrpením. Ďalším dôvodom rozhodnutia kresťanov pre určitý druh AM je často bezbolestnosť terapie. Kresťanské duchovné kritériá pre skúmanie AM v podobe 6 otázok podáva J. Neidhart³⁵:

- Účinkuje táto liečebná metóda len s nejakou filozofiou? (ak áno, aká je a či je zlučiteľná s Božím slovom)
- Privádza táto metóda bližšie k Bohu alebo vieru oslabuje?
- Sú v nej pojmy, ktoré sa vyskytujú v ezoterizme alebo okultizme?
- Pracuje táto metóda s kozmickou energiou alebo neosobnou silou, ako náhradou Ducha Svätého?
- Je s ňou spojená nejaká forma sebaspasenia alebo zbožštenia človeka?
- Hľadá sa prostredníctvom tejto metódy pomoc vo viere v Boha alebo v poverách?

Záver

Kým sa v prípade bioetických otázok, pojednávajúcich o extrémoch život – smrť, ako sú interrupcia či eutanázia, vyjadrujú teológovia formou oficiálnych dokumentov katolíckej či evanjelickej cirkvi, s konkrétnymi a oficiálnymi stanoviskami s biblickým zdôvodnením v prípade vybraných druhov AM, ktoré operujú so spiritualitou, tomu tak nie je. Príkladom oficiálneho teologického stanoviska k zodpovednosti kresťana za vlastné zdravie je vyhlásenie Evangelical Lutheran Church in America o postoji cirkvi k zdraviu, liečbe a zdravotnej starostlivosti: *Caring for Health: Our Shared Endeavor*.³⁶ Cirkev by na takéto vyjadrenia potrebovala zostaviť multidisciplinárne pracovné skupiny, ktoré by tvorili členovia s porozumením problematiky zvnútra a zaoberali by sa konkrétnym druhom AM, ku praktizovaniu ktorej by nakoniec bolo vydané verejné stanovisko a smernica pre členov cirkvi. Skupiny by mali byť fundované a mali by sa vyvarovať paušalizovania a čierno – bieleho, zjednodušeného videnia vecí a súvislostí. Využívať by mali aj stanoviská zdravotníckych neziskových agentúr, ako je napr. NCAHF - The National Council Against Health Fraud.³⁷ Oficiálne stanoviská cirkvi by mali byť v priebehu času aktualizované v nadväznosti na najnovšie relevantné poznatky.

---

³⁴ R 8, 14-18.

³⁵ Štěpán, Rucki, *Alternativní medicína – pomoc, nebo nebezpečí?*, Praha: Návrat domů, 2000, s. 115-116.

³⁶ Akceptované bolo ako sociálne vyhlásenie dňa 15. augusta 2003 v Milwaukee vo Wisconsin. Základné postoje cirkvi, ktoré dokument rozpracováva, sú zhrnuté v niekoľkých bodoch. Zdravotná starostlivosť musí spĺňať nasledovné kritériá:

- komplexnosť prístupu: zdieľané úsilie medzi jednotlivcami, cirkvami, vládou a širšou spoločnosťou;
- zodpovednosť jednotlivcov, cirkví a spoločnosti;
- chápanie zdravia, nemoci, liečby v rámci súvislého prepojenia jej jednotlivých služieb;
- spravodlivosť v dostupnosti základných zdravotných služieb pre každého a prínos pre všeobecný zdravotný stav;
- morálna súdnosť individuálneho podieľania sa na zdravotných službách a prínosu politiky k poskytovaným službám.

Bližšie pozri: „Health and Healthcare. Caring for Health: Our Shared Endeavor.“ [online]. *Evangelical Lutheran Church in America*. [cit. 2013-01-30]. Dostupné z URL: <http://www.elca.org/What-We-Believe/Social-Issues/Social-Statements/Health-and-Healthcare.aspx>.

³⁷ Pre našu tému zaujímavý dokument NCAHF nesie názov *NCAHF Position Paper on Homeopathy* a na jeho uznesení sa zhodli vo februári 1994. Z výskumov zistili, že údaje *National Center for Homeopathy* o počte lekárov s licenciou sa nezhodujú s reálnym počtom ľudí, ktorí sa za homeopatov považujú, a tak aj pôsobia. Licenciu síce vlastní aj ľudia s diplomom praktického lekára, aj bez, avšak tých bez licencie je najmenej dvakrát viac než zaregistrovaných. Dokonca aj mnohí lekári konvenčnej medicíny používajú bežne v praxi homeopatické lieky. Hoci sú tieto lieky ako *Homeopathic Pharmacopoeia* povolené *The United States Food, Drug, and Cosmetics Act*, NCAHF konštatuje, že je to politická záležitosť, a nemá vedeckú opodstatnenosť: „FDA nevyžadovala, aby homeopatické produkty spĺňali požiadavky efektivity, ktoré sa aplikujú na všetky

Použitá literatúra:

BLASER, Larry: „Alternative Medicine“, publikované v *The Gale Encyclopedia of Science 2*. Volume 1. Larry Blaser (ed.). Detroit: Galegroup, 2001, s. 137.

DICK, B. D.: „Homeopathy.“ [online]. *Homeopathy*. [cit. 2005-01-02]. Dostupné z URL: <http://www.met.org.za/htm/ENGELS/homeopathy.htm>. Stránka je dnes už nedostupná.

DUINOVÁ, Nancy a SUTCLIFFOVÁ, Jenny: *Historie medicíny od pravěku do roku 2020*. Praha: Nakladatelství Slovart, 1997.

ESKINAZI, Daniel P.: „Factors That Shape Alternative Medicine“, *Journal of the American Medical Association*, November 11, Vol. 280 (1998), No. 18, s. 1621 - 23.

FALEIDE, Asbjørn O. – LIAN, Lilleba B.– FALEIDE, Eyolf K. : *Vliv psychiky na zdraví. Soudobá psychosomatika*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012.

„Health and Healthcare. Caring for Health: Our Shared Endeavor.“ [online]. *Evangelical Lutheran Church in America*. [cit. 2013-01-30]. Dostupné z URL: <http://www.elca.org/What-We-Believe/Social-Issues/Social-Statements/Health-and-Healthcare.aspx>.

HUNT, Morton Hunt: *Dějiny psychologie*, Praha: Portál, 2000.

INGLIS, Brian a WEST, Ruth: *Spríevodca alternatívnou medicínou*. Bratislava: Príroda, 1992.

JUNAS, Ján a BOKESOVÁ – UHEROVÁ, Mária: *Dejiny medicíny a zdravotníctva*. Martin: Osveta, 1985.

KOMÁREK, Stanislav: *Spasení těla. Moc, nemoc a psychosomatika*, Praha: Mladá fronta, a. s., 2005.

„NCAHF Position Paper on Homeopathy“ [online]. *National Council Against Health Fraud*. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z URL: <http://www.ncahf.org/pp/homeop.html>.

PARTRIDGE, Christopher: „Co jsou nová náboženství, sekty a alternativní spiritualita?“, publikované v: *Encyklopedie nových náboženství. Nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spirituality*. Christopher Partridge (ed.), Zdeněk Vojtíšek (ed. českého vydání). Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub, 2006. S. 16 – 20.

PASTIRČÁK, Daniel: „Verejné tajomstvá ezoteriky.“ [online]. *Rozmer*. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z URL: <http://www.sekty.sk/sk/articles/show/97>.

RAJČAN ZAVIŠ, Monika: „Zamlčované duchovné pozadie homeopatie“, publikované v: *Ročenka ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2005*. Michaela Moravčíková a Eleonóra Valová (eds.). Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2006, s. 223-234.

RUCKI, Štěpán: *Alternativní medicína – pomoc, nebo nebezpečí?*, Praha: Návrat domů, 2000.

---

ostatné lieky, čím vytvorila neakceptovateľný dvojité štandard pre trh liekov. Federálna obchodná komisia nič nepodnikla proti reklame homeopatických produktov, aj keď je zrejme, že nespĺňa kritériá pravdivej reklamy, ktorá sa generálne požaduje.“ V čase vzniku tohto dokumentu mali tri štáty USA zavedenú homeopatickú licenciu: Arizona, Connecticut, Nevada, a NCAHF konštatuje, že niektoré boli udelené aj takým ľuďom, ktorí mali predtým problémy s predošlou medicínskou licenciou. Bližšie pozri: „NCAHF Position Paper on Homeopathy“ [online]. *National Council Against Health Fraud*. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z URL: <http://www.ncahf.org/pp/homeop.html>.

RŮŽIČKA, Jiří: „Šamanství, léčitelství, moderní medicína a psychoterapie. Psychosomatické hledisko.“ [online]. *Psychosom.* [cit. 2013-01-07]. Dostupné z URL: http://www.psychosom.cz/?page_id=1137.

„What is EBM?“ [online]. *Centre for evidence based medicine.* [cit. 2012-12-05]. Dostupné z URL: <http://www.cebm.net/?o=1014>.

WILLIAMS, William F.: „Pseudoscience“, publikované v *Encyclopedia of Pseudoscience*. William F. Williams (ed.). Chicago-London: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000, s. 8.

ZAVIŠ - RAJČAN, Monika: „Etický status postihnutých nemocou so zreteľom na biblické postoje“, publikované v *Vzťahy k odlišným spoločnostiam z hľadiska teologickej etiky*. Zborník grantového projektu VEGA číslo 1/007403. Juraj Bányo (ed.). Bratislava: Univerzita Komenského, Evanjelická bohoslovecká fakulta Bratislava, 2005. S. 62 – 86.

ZAVIŠ R., Monika: „Niektoré problémy v diskusii homeopatie s vedou a vierou“, publikované v: *Alternatívne liečebné metódy s presahmi do náboženstiev*. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie usporiadanej Ústavom pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave v dňoch 18. – 19. septembra 2006. Miroslav Lojda (ed.). Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2006, s. 34 – 52.

ZAVIŠ, Monika: „Alternatívna medicína a odpoveď kresťana“, publikované v: *Chokma*. Zborník pri príležitosti 60. narodenín prof. ThDr. Juraja Bányo. Sidonia Horňanová a Dávid Benka (eds.). Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2010, s. 161 – 171.

ZAVIŠ, Monika: *Staroveký svet zdravia a choroby. Uzdravenie v dejinách náboženstiev a medicíny*. Univerzita Komenského v Bratislave: Bratislava, 2012.

PaedDr. ThDr. Monika Zaviš, PhD.

Inštitút kontextuálnej teológie

Evanjelická bohoslovecká fakulta UK Bratislava